

Berta Åstrand

berättar för Sture Hjalmarsson 1982-09-29

Jag är född den 8 sept. 1896 i Haga i Nittorp. Min far hette Claes Wilhelm Stomberg och mor Hemfrida, född Lundgren i Stålated i Hulared. Både min far och min farfar var födda Nittorp och hade ägt ½ mtl Haga i samma socken.

I småskolan gick jag för Olivia Nyman, ”Mor Nyman” kallad och i folkskolan för J. P. Olsson. Han hade också så mycket annat att sköta. Det var han som började med Östra Kinda Sparbank. Dessutom hade han en del andra uppdrag, så skolan hade han nästan som en bisyssla och det medförde att det var många vikarier. Jag gick och läste för Arfvidsson i Dalstorp och det var en hel mil att gå mellan Haga i Nittorp och Dalstorp, men vi var åtta flickor i sällskap så det gick bra.

Jag visste redan i tidiga år att jag ville bli lärarinna. ”Jag skall bli lärarinna”, sa jag. ”Vem ska lära dej till det?” frågade dom. ”Det ska Mor Nyman göra” svarade jag. Hon var riktigt min förebild. Sedan hade det legat i mej hela tiden och det var inte tal om nåt annat.

1914 kom jag till ett privat seminarium i Borås, där rektorn hette Uhlén och jag gick på en förberedande kurs. Jag hade inte så goda förkunskaper, men jag lyckades komma in och det tyckte jag var underbart.

Efter en två-årig utbildning utexaminerades jag som 20-årig den 6 juni 1916. Det var första gången som Svenska flaggans dag firades. I tre dagar varade examen. Det var både teoretiska och praktiska prov och en censor, som jag tror hette Thorell, var närvarande.

Några dagar före examen kom rektorn in till oss och frågade om det var någon som ville söka till en plats i Värmland, som heter Silbodal. Jag svarade med detsamma, att det ville jag gärna, för jag tyckte det var roligt att komma ut lite grann från hemtrakten.

Jag fick platsen och jag var där ett läsår och jag trivdes utmärkt. Årjäng var närmaste samhälle, en knapp halvmil därifrån och där var jag ofta och handlade. Befolkningen där uppe var fattiga men gladlynta och syntes vara nöjda med sin tillvaro.

Det var rätt svårt att komma dit på vintern, för det var ingen järnväg som gick dit. På sommaren fick man åka båt över Silensjöarna från Bengtsfors till Årjäng, men på vintern fick man åka hästskjuts de sex milen dit. Jag reste med gästgivar skjuts och bytte en gång, så skjutsarna körde tre mil var.

Den lärarinnan som jag vikarierade för dog i tbc, en sjukdom som härjade svårt däruppe. Jag hade fått den ordinarie platsen efter henne men mina föräldrar ville att jag skulle komma lite närmare hemmet. Jag sökte och fick plats i Limmared, där det skulle inrättas en a-skola, som var mycket ovanligt på den tiden.

Där skulle byggas en ny skola, men de fick uppskov med den och jag blev uppsagd. Småskolelärarinnorna hade ingen rättslig ställning då, utan kunde sägas upp när som helst. Av en händelse fick jag genom min kamrat Anette Nilsson veta att platsen i S. Säm södra småskola var ledig, så jag sökte och fick den. Jag tjänstgjorde bara några veckor i Limmared och tillträdde min plats i S. Säm i september 1917.

Min företräderska där hette Anna Jacobsson och hon hade dött vid påsktiden samma år. Hon hade varit gift med Nils Nilsson som senare startade textilfabriken i Hulared och de hade bott i skolan där nere.

När Anna hade blivit sjuk hade en äldre lärarinna som hette Albertina Andersson, allmänt kallad Albertina, fått rycka in. Hon bodde på Brobacken i Säm, inte så långt ifrån småskolan. Hon hade varit lärarinna i Säm redan på den tiden då skolan fått flytta från gård till gård.

Det hus som vi hade skola i, hade förut varit socknens fattigstuga. En gammal gumma som hette Fina och hade bott där, fick flytta till Tån. Hon blev sedan min städerska.

Lågstugan som hon bodde i hette Tån, den låg nära Bosgården och flyttades senare till Vegby och blev hembygdsstuga. Jag blev god vän med Fina och var ofta hos henne och drack kaffe.

Länsman Sigge Gedda bodde då på Bosgården och han var en barsk herre. Han hade en son som gick i skola för mig. Det var lite barn i skolan när jag kom dit, varannandagsläsning med två barn den ena dagen och tre den andra.

Skolan låg lite ensamt. Man hade mera tänkt på att barnen inte skulle behöva gå så långt, än på lärarinnan, när de bestämde skolans läge. Det var skog runtomkring och så låg den vid landsvägen och det kändes lite kusligt att bo ensam där nere. Det hade varit inbrott och överfall hos en ensam lärarinna i Småland. Det var mycket omtalat och man bytte fönster och satte galler för mitt sovrum.

Vidare gjorde dom en liten träbom som jag kunde sätta för den ena dörren och en krok i den andra. Det var mitt skydd. Men jag trivdes bra där nere och det hände aldrig någonting farligt.

Godsägare Alfred Jönsson på Toarp hade skänkt tomten till skolhuset. De tre små ställena Fiskaregården, Mårberga och Kvastbacken var torp under Toarp på den tiden. Wilhelm Pettersson, Klas Ryding och Herman Magnusson fick göra dagsverken på Toarp och sköta sina ställen när de kom hem.

”Ack om dom bleve fria och finge köpa sina ställen” tänkte jag. Det hade jag tyckt varit roligt, för dom var så goda grannar.

Kyrkoherde Johnsson var ordf. i skolrådet, C. A. Johansson på Lillagärdet, Albin Hagberg i Götåkra och Otto Johansson på Skogen var också med och så var det någon från Vegby.

Det var inte mycket med utrustningen i skolan. Jag hade det mycket primitivt, inget vatten och avlopp inne och inget elektriskt ljus. Under kriget köpte jag en karbidlampa och så tände jag i kalkelugnen och hade nytta av ljuset där, det minns jag så väl.

Inspektören kom på besök minst en gång om året och det besöket var man lite rädd för. Det var en som hette Jansson och bodde i Ulricehamn. Han var väldigt fin och jag tyckte så bra om honom. Det var ju flera före honom, men nu kommer jag inte ihåg vad de hette. Den siste hette Thorslund, det var en som var riktigt intresserad av skolan och han tog del av allting.

Lönen för en småskolelärarinna var inte hög i gångna tider. Mina kamrater som var före mej hade inte haft mer än 200 kr om året. Det blev väl 300 kr senare. När jag började var det 500 kr om året och fri bostad och vedbrand. Men det var kristid och dyrtid då så vi fick också ett dyrtidstillägg, och det var vi så glada för.

Läsårets hösttermin började i början av augusti och vårterminen började den 15 februari. Det var tal om att vi skulle få lite längre ledigt på sommaren, men det gick inte stämman med på, för den ansåg att det var bättre med att långt vinteruppehåll för väderlekens skull.

Det var skurlov en gång i månaden. En gång bar det sig så illa att inspektören kom just den dagen. Jag hade väl inte tagit skurlov på eget bevåg utan anmält det till Gunnar Magnusson, men jag tyckte det var ledsamt i alla fall.

Det var inspektör Jansson och han var så snäll och gjorde ingen affär av det. Vi hade lärardagar också för hela distriktets lärare och inspektören och så var det också studiedagar, särskilt i hembygdsundervisning, som var ett rätt nytt ämne då. Jag gick på en kurs i Borås för att förkovra mej i hembygdsundervisning. Det var roligt att få träffa kamrater, för i vanliga fall var man rätt isolerad. En enda gång sökte jag en annan tjänst. Det var till Månstad, där skolan ligger nära järnvägsstationen, men den tjänsten fick jag inte.

Som jag förut nämnt, var det så lite barn i skolan de första åren. Jag har haft flera sedan, för så lite barn som det var då, det har jag inte haft sedan. I den norra småskolan hade Märta Stomberg så många barn, så att alla barn som bodde söder om norra småskolan fick gå till mej.

Några år hade jag till och med barn som bodde på andra sidan norra småskolan, beroende på att där uppe var det så många barn och här så lite. Det mesta antalet som jag hade var nog 12 skulle jag tro. Någon bespisning var det aldrig tal om på den tiden. Barnen hade med sig matsäck som de om sommaren åt ute och på övrig tid i avklädningsrummet.

De sista åren minns jag att de satt i skolsalen och åt när de inte kunde vara ute. Då hade jag också matsäck med mig, för jag flyttade hit upp till Gårdö 1929. Då hyrde vi ut bostaden, först till Astrid och Olle Holm, sedan till Jenny och Gustav Claesson och slutligen till Anni och Fritz Johansson som sedan fick köpa fastigheten för 6 000 kr tror jag det var.

Det var rätt många år som jag cyklade eller gick mellan Gårdö och skolan nere i Säm. Det blev en liten stig på den gamla kyrkvägen mellan Säm och Gårdö efter min cykling, för jag cyklade när det så gick mellan 1929 och 1952. På vägen ner till Säm kunde man, strax förbi Enholmen på vänster sida, se att det varit ett boningshus och på vänster sida nedanför Anna Liljas var det också spår efter bebyggelse. Det fanns syrenbuskar där, men jag vet inte vem som hade bott där. På vintern fick man gå till fots.

Jag vet att det kunde bli väldiga snödrivor här ute på gärdet, men på den tiden orkade man ta sig fram. En del barn hade också lång väg att gå till skolan. De som hade längst var de som kom från Bruket och Getavad.

Jag kom alltid väl överens med barnens föräldrar och det var aldrig någon som klagade. Det har blivit ett mera kamratligt förhållande nu än förr, då var det liksom mera skillnad på folk.

Nu har det blivit jämlikhet, det tycker jag är en sak som man kan vara tacksam för.

En gång för många år sedan, jag minns inte vilket år det var, var Hulda Jacobsson och hälsade på mej nere i Säms småskola. Det var på vårvintern och hon skulle resa med tåget från Vegby till Ulricehamn där hon bodde. Isen låg stark på sjön och jag skjutsade henne på spark över sjön till Vegby station. När jag skulle åka tillbaka strax före skymningen blåste det hård motvind. Man hade sagt mig, att jag skulle akta mej för att komma för nära den plats där ån rinner ut i sjön. Jag tänkte väl mej inte riktigt för utan kom för nära den platsen och rätt var det var fick jag se en strömfåra med rinnande vatten.

Sparken åkte ned i den smala rännen med öppet vatten, men av farten fick jag en skjuts så jag åkte delvis över. Det var ett kinkhål som de gjort när de fiskat, jag fick tag i detta, så jag var inte nere i vattnet så värst mycket.

Jag sprang hem så fort jag orkade, jag vet att jag slog upp min bibel och fick upp den 118:de psalmen i Psaltaren, där jag läste: ”Jag skall icke dö utan leva och förtälja Herrens gärningar”.

Det var märkvärdigt tyckte jag. Sedan gick jag till Bosgården och talade om vad som hänt. På morgonen därpå tog de med båt sig fram och tog upp sparken. De mätte djupet där och det var 7 alnar djupt (något över 4 m.)

Folk körde ofta på isen på den tiden och jag gick ofta och hälsade på mina släktingar i Finnekumla, när jag visste att isen var stark.

Tänk vad åren har gått fort när man ser bakåt i tiden. Jag ser inte mörkt på framtiden utan jag ser ljust. Jag är nöjd och tacksam för ett långt liv och för att jag har fått vara frisk.

Berta Åstrand, Gårdö
8/9/ 1896-8/7 1990

Säms södra småskola 1930, lärarinna Berta Åstrand

Från vänster:

Manne Hjalmarsson

Anders Jönsson

Hugo Andersson

Gustav Johansson

Göran Axelsson

Torsten Källström